

Základní škola Církvice, okres Kutná Hora, 285 33
tel: 327 571 494, 720 042 594, e-mail: info@zscirkvice.cz, www.zscirkvice.cz

Preventivní program školy pro školní rok 2019/2020

Vypracovala:

Mgr. Šárka Viktorová

školní metodik prevence

Podpisy:

Šárka Viktorová, metodik primární prevence

Ludmila Hrušková, ředitelka ZŠ

V Církvici 6. 11. 2019

Základní údaje

Škola	ZŠ Církvice, okres Kutná Hora, 285 33
Zřizovatel školy	Obec Církvice
Vedení školy	Mgr. Ludmila Hrušková
Školní metodik prevence	Mgr. Šárka Viktorová
Okresní metodik prevence	. Sylva Blahová, Mgr. Martina Skalníková, tel: 327 312 020, email: Blahova.Silvia seznam.cz, blahova@pppsk.cz

Počet tříd	Počet žáků
1. ročník	13
2. ročník	14
3. ročník	14
4. ročník	17
5. ročník	12

Charakteristika školy

Naše škola je malá venkovská škola pro děti 1. – 5. ročníku. Nachází se v obci Církvice nedaleko Kutné Hory. V současné době navštěvuje školu 70 žáků. Základní škola v Církvici stojí na třech pilířích, kterými jsou matematika pana profesora Hejného, čtecí metoda Sfumato a program Miš (Minimalizace šikany). Škola usiluje o rozvoj žáků v dovednostech užitečných pro život, zaměřuje se na rozvoj osobnosti žáka a na rozvoj sociálních dovedností žáků.

V rámci předcházení projevům rizikového chování se snažíme zařazovat skupinové práce do vyučovacích hodin, klademe důraz na kooperativní výuku, týmovou práci, fair play, pravidla a snažíme se eliminovat soutěživost mezi žáky, která narušuje pozitivní klima. Eliminujeme počet míst, kde by mohlo k RPCH docházet. Do vyučovacích hodin jsme zařadili pravidelné setkávání v komunitním kruhu a jednu hodinu týdně věnujeme společnému řešení problémů a hledání odpovědí na otázky. V komunitním kruhu a pravidelných třídnických hodinách, kde se setkávají učitelé a žáci, je vytvářen bezpečný prostor pro prezentování, formování a případnou korekci postojů žáků k nejrůznějším otázkám a skutečnostem, které se jich týkají.

Riziková místa školy

Mezi riziková místa školy patří toalety, šatny a družina. Ve všech místnostech školy je zajištěn pedagogický dohled. Monitoring výskytu RPCH probíhá formou rozhovorů s žáky v třídnických hodinách a dotazníkového šetření. Jako rizikové vnímáme i společné setkávání žáků na mimoškolních aktivitách. Nejvíce řešených konfliktů totiž pochází právě z kroužku míčových her a fotbalu, kde se děti pravidelně setkávají.

Monitoring loňského roku

Na základě monitoringu loňského roku se zvýšil počet případů, které se týkaly nevhodného chování žáků vzhledem k dospělé osobě a nevhodného chování mezi žáky školy při mimoškolních aktivitách, což může také souviset s diagnostikovanými poruchami chování u některých žáků.

Vyskytly se také případy nevhodného chování žáků na sociálních sítích, kde docházelo k pomluvám, urážkám a manipulaci ostatních.

Vnitřní zdroje podpory

- školní poradenské pracoviště – konzultační hodiny ŠMP (pátek 12:40 – 13:30, po předchozí domluvě je možný jiný čas i den)
- schránka důvěry v 1. patře vedle ředitelny
- nástěnka – pro rodiče u bočního vstupu do budovy školy, pro žáky nad schodištěm mezi 1. a 2. patrem
- web školy – www.zscirkvice.cz
- časopisy, literatura (školní knihovna ve sborovně)
- parlament školy (zdroj informací do monitoringu)
- školní časopis
- družina

Vnější zdroje podpory

- supervize
- webové stránky MŠMT
- informační zdroje na internetu (viz nástěnka a webové stránky školy)
- metodická a odborná pomoc – oblastní metodik prevence (OMP), PPP Kutná Hora, KÚ střeďočeského kraje Praha, SPC, SVP, Policie ČR, krajský koordinátor, OSPOD, zřizovatel ZŠ, Prev-Centrum, Magdaléna o.p.s.
- internetové poradenství pro pedagogy

Cíle PPŠ a zaměření programu na jednotlivé cílové skupiny

Hlavním cílem v rámci preventivních aktivit je vytváření takového bezpečného prostředí školy, ve kterém se všichni zúčastnění (žáci, rodiče, pedagogové) respektují a společně usilují o vytvoření příznivého psychosociálního klimatu ve škole a podporují zdravý životní styl žáků.

Dlouhodobé cíle

- zvýšit spolupráci mezi pedagogy a se zákonnými zástupci žáků (zlepšit efektivitu výchovného působení pedagogů)
- posílit vztahy mezi žáky (pravidelně zařazovat aktivity na podporu třídního a školního klimatu)

Krátkodobé cíle

- zmapovat situaci na škole
- vybrat společně s TU vhodné preventivní programy
- stanovit konzultační hodiny ŠMP
- seznámit žáky s osobou ŠMP a jeho náplní práce
- pravidelně seznamovat kolegy s novinkami a informacemi z oblasti prevence
- budovat sbírku materiálů pro potřeby ŠMP a ostatních pedagogů, vybavení knihovny
- informovat rodiče a veřejnost o realizaci PPŠ
- pokračovat v pravidelných komunitních kruzích v rámci výuky vedené TU
- zajistit provázání ročníků (společná setkávání)
- pokračovat v zapojení školy do projektu Nenech to být
- vést Deník prevence o doposud realizovaných krocích a aktivitách v prevenci
- pravidelně vyhodnocovat informace získané od TU
- zajistit školení pro učitele v oblasti prevence (vedení třídnických hodin)
- zapojit širší komunitu do aktivit školy
- nabídnout besedy s odborníky v oblasti primární prevence rodičům našich žáků

Zaměření PPŠ na jednotlivé cílové skupiny

Metodik prevence

- dokončení specializačního studia (Magdaléna o.p.s.)
- intervence v případě potřeby
- zpracování materiálu TU, vybavení knihovny, seznamování ostatních pedagogů s preventivními aktivitami
- navázání vztahů s vnějšími organizacemi
- spolupráce s třídními učiteli, s vedením školy i s nepedagogickými pracovníky školy
- aktualizace web. stránek

Pedagogové školy

- realizace akcí školy
- účast na supervizi
- vedení záznamu o třídě
- absolvování školení či konference v oblasti prevence RPCH
- primární prevence, vedení třídnických hodin
- screening prostředí, pedagogická diagnostika třídy

Rodiče

- znalost školního řádu a dodržování povinností z něho vyplývajících (je vyvěšen na stránkách školy)
- organizace a kontrola volného času dětí
- zapojení se do školních akcí, podílení se na přípravě
- spolupráce s ŠMP

Žáci (Specifická a nespecifická prevence)

Prevenzi jsou věnovány hodiny prvouky, přírodovědy, vlastivědy, českého jazyka a výchov. Dále komunitní kruh a třídnické hodiny, na které se vybírá téma dle aktuální potřeby a ŠVP. Prevenzi jsou věnovány i celoškolní projekty, školní družina, školy v přírodě, různé společné akce, výlety, besedy či interaktivní výuka s odborníky, specializovanými centry. (Prev-Centrum)

Prev-Centrum – objednaná témata pro škol. rok 2019/2020

ročník	I. pololetí	II. pololetí
3.	Prev-Centrum – Zvládání agrese a řešení konfliktů	Prev-Centrum - Přátelství, kamarádství, osamělost
4.	Prev-Centrum – Zvládání agrese a řešení konfliktů	Prev-Centrum – Spolupráce a komunikace
5.	Prev-Centrum – Zvládání agrese a řešení konfliktů	Prev-Centrum – Prevence kouření a užívání alkoholu

1. – 3. ročník

- – výchova ke zdravému životnímu stylu a bezpečnému chování- prevence úrazů, bezpečnost při práci a sportu, cestě do a ze školy, na silnici, na kole, při zimních hrách, péče o zdraví-zdravá strava, pitný režim, prevence onemocnění, obezity, očkování, prevence poranění, zákl. hygienické návyky, správné držení těla, tužky, sezení v lavici, střídání odpočinku a práce, 1.pomoc při úrazu, prevence závislostí, kyberšikana, význam volnočasových aktivit
- – základy etické a právní výchovy- mezilidské vztahy, pravidla slušného chování, tolerance, řešení konfliktů, prosba, omluva, odmítnutí komunikace, smysl pro spravedlnost, úcta, pomoc slabším, multikulturní výchova
- – navozování příznivého psychosociálního klimatu ve škole - společné stanovení a zažití pravidel soužití mezi žáky a učiteli, přátelství, kamarádství a jeho význam pro lidský život, sebevědomí, sebedůvěra, potřeba vzájemné pomoci, poznávání jiných, uvědomování si vlastní osobnosti, pravidla fair play,

- – odhalování specifických poruch učení
- – zlepšení informovanosti žáků, besedy

4. – 5. ročník

- – výchova ke zdravému životnímu stylu a bezpečnému chování – bezpečnost při práci, protidrogová prevence, hygiena, zdravá výživa, osobní bezpečí, péče o zdraví, zdravá výživa, ochrana zdraví, bezpečí o prázdninách, dopravní výchova, sex. výchova
- – rozvoj etického a právního vědomí- mezilidské vztahy, multikulturní výchova, soužití lidí, chování, mezilidské vztahy
- – všestranný rozvoj osobnosti žáka, vyloučení rizik
- – zvýšený důraz na spolupráci s rodiči
- – nabídka volnočasových aktivit
- **Školní družina a školní klub:**
- - bezpečnost a ochrana zdraví, výchova k dopravní kázni, prevence drogové závislosti a šikany, rozvoj společenského chování, rozvoj hygienických návyků, zvládnání mimořádných situací
- - spolupráce s tř. učiteli: podchytit talentované žáky, zařazení do kroužků, řešení kázeňských přestupků, individuální přístup.

Využití učiva v jednotlivých předmětech:

PRVOUKA

- 1. roč. Lidé kolem nás – vztahy, role, pravidla slušného chování, tolerance k odlišnostem spolužáků, význam práce, volný čas, Člověk a jeho zdraví - životospráva, vzájemná pomoc, osobní bezpečí, nebezpečí návykových látek a závislostí
- 2. roč. Místo, kde žijeme – riziková místa a situace, čas k odpočinku, k práci, volný čas, Lidé kolem nás – komunikace – přátelství, pravidla slušného chování, vhodné a nevhodné trávení volného času, tolerance k přirozeným odlišnostem spolužáků, právo a spravedlnost, Člověk a jeho zdraví – zdravý způsob života, nebezpečí návykových látek
- 3. roč. Místo, kde žijeme - riziková místa a situace, Rozmanitost přírody – nebezpečí návykových látek, Člověk a jeho zdraví – bezpečná místa pro hru a trávení volného času, zdravý životní styl, chování v rizikové situaci

PŘÍRODOVĚDA

- 4. roč. Člověk a jeho zdraví – péče o zdraví, osobní nebezpečí – způsoby odmítání návykových látek, Lidé kolem nás – vztahy mezi lidmi, pravidla soužití ve škole, v rodině, v obci, chování lidí, právo a spravedlnost
- 5. roč. Člověk a jeho zdraví – škodlivost kouření, užívání drog, alkoholu, gamblerství Lidé kolem nás – práva, povinnosti, terorismus, rasismus, osobní nebezpečí, krizové situace, označení nebezp. látek, zdravý životní styl, nemoci – HIV/AIDS, hepatitida, osobní bezpečí – šikana, týrání, sexuální a jiné zneužívání, brutalita a jiné formy násilí, návykové látky, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií,

sexuální výchova – rodina, vztahy, partnerské vztahy, etická stránka sexuality a partnerských vztahů

VLASTIVĚDA

- 4. roč. Lidé kolem nás – soužití lidí – mezilidské vztahy (vyvození a dodržování pravidel pro soužití ve škole, v rodině, v obci)
- 5. roč. Lidé kolem nás – vztahy mezi lidmi - ohleduplnost, etické zásady, zvládnutí emocionality, předcházení konfliktů, právo a spravedlnost, demokratické principy

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA – využití článků z různých, především dětských časopisů (Mateřídouška) a další literatury s touto tematikou, projektové vyučování, diskuse.

- 1.r. – odmítání slušnou formou, vyjádření přání, omluva, pozdrav, prosba, poděkování, nonverbální vyjadřování
- 2.r. – dramatizace situací
- 3.r. – zdravení, omluva, prosba o pomoc, poděkování, komunikace s dospělými, dětmi, realizace společenských pravidel v praxi
- 4.r. – praktické naslouchání, věcné naslouchání, aktivní používání komunikační žánry – pozdrav, oslovení, omluva, prosba, vzkaz, vedení dialogu
- 5.r. – přiměřená gesta mimika v řeči, manipulativní komunikace – reklama, intonace, přízvuk v komunikaci, správné vedení dialogu, telefonického rozhovoru

TĚLESNÁ VÝCHOVA – pravidelný vhodný pohyb udržuje tělo zdravé a odolné proti nemocem, při sportu si můžeme zasoutěžit, společné cvičení nám zlepšuje náladu, vyvolává pocit sounáležitosti (fandění spolužákům, vzájemné pomáhání, snaha překonat, obtíže, vytrvat, volit různé strategie při hrách, respektování pravidel....)

DRAMATICKÁ VÝCHOVA – rozvíjení komunikace, posilování sebedůvěry, nebát se na veřejných vystoupeních ukázat, co umím (vánoční besídka, školní akademie, Zahradní slavnost), nebát se slušnou formou vyjádřit svůj názor v kolektivu dětí i před dospělým, rozvoj improvizace, tolerance, sebepoznání - „Žít život nanečisto.“

VÝTVARNÁ VÝCHOVA – výtvarné práce s danou tematikou, zážitkové techniky, kooperační techniky.

Legislativa

Preventivní program školy vychází z níže zmíněných předpisů:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
- Vyhláška č.48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a studentů mimořádně nadaných
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci řešení šikany ve školách a školských zařízeních (Dokument Č.j. MSMT- 21149/2016)
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č.j. 10 194/2002-14
- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí – žáků ve školských zařízeních zřizov. MŠMT č.j. 37 014/2005-25
- Školní řád ZŠ Církvice

Důležité kontakty, internetové odkazy:

Linka bezpečí 116 111, www.linkabezpeci.cz

Tel. linka k šikaně 286 881 059

Tel. linka pro rodiče 800 111 234

Linka vzkaz domů 800 111 113

Rodičovská linka 283 852 222

Linka důvěry 241 484 149

Středisko výchovné péče Kolín, 420 321 717 512, <http://www.dud.cz>

Oddělení sociálně právní ochrany dětí, 327 710 106 , zittovas@mu.kutnahora.cz

Oddělení sociální prevence, Tereza Bukovičová, 327 710 277, pechancova@mu.kutnahora.cz

PPP Kutná Hora - Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje

<http://www.pppstredoceska.cz>, +420 327 312 020

Komunitní edukační centrum Maják – centrum prim. Prevence, Čáslavská 1/3, Kutná Hora, tel. 327 511 040, 777 736 020

Středisko pro mládež a rodinnou terapii, Apolinářská, Pha 2, tel. 224 911 364

Semiramis – o.s., Ptácká 162, Mladá Boleslav, 293 01

Aisis, o.s. Kladno, tel. 312 245 818 (pravidelné celoroční akce – agresivita, sebedestrukce)
Cesta integrace, os, Masarykovo náměstí 6, Říčany, tel 728 677 285 (šikana, prim.
drog.prevence, prevence soc. pat. jevů)
ESET, Hekrova 805, Pha 4, tel 279 227 18 (rodinná terapie, letní psychot. Pobyty, do 15 let)
Středisko výchovné péče Triangl, Thomayerova nemocnice, Pha 4, tel. 261 084 011
Prev-centrum, centrum prim. prevence, Meziškolská 1120/2, tel. 776 619 505

Reliéf www.irelief.cz 475 531 367

Poradenské centrum služeb pro školu, děti a mládež 475 532 803

Krizové centrum Spirála www.spirala-ul.cz 472 743 835

Kontaktní centrum pro drogově závislé drugout@mbox.vol.cz 475 210 626

DIAGNOSTIKA (klinická laboratoř – drogy) www.diag.cz 475 531 534 (581)

Prev-Centrum-prevence a poradenství pro děti, mládež a rodiny v oblasti sociálně
patologických jevů www.prevcentrum.cz

Dětská práva www.detskaprava.cz

Bílý kruh bezpečí <http://www.bkb.cz>

Občanské sdružení proti šikaně www.sikana.cz

Internet poradna www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum-přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu
www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí- poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na
internetu www.napisnam.cz

Informační portál primární prevence www.odrogach.cz

Drogová poradna www.drogovaporadna.cz

Sdružení život bez závislosti www.zivot-bez-zavislosti.cz

Prevence kriminality www.mvcr.cz/prevence

Česká asociace streetworku www.streetwork.cz

Důležitá telefonní čísla

Záchranná lékařská služba 155

Nemocnice Kutná Hora 327 503 111

Policie ČR, tísňové volání 158

Policie ČR Kutná Hora 327 508 111

Městská policie Kutná Hora 156, 327 513 464

Hasiči 150

Hasičský záchranný sbor, Kutná Hora 327 584 111

Linka důvěry Kutná Hora 327 511 111 327 511 701 (702 a 703)

K-centrum, Kolín 723 305 303, 608 123 013 Bílý kruh bezpečí Pardubice 466 265 264

Bílý kruh bezpečí Praha 257 317 100

EXODUS – náhradní domov pro mládež v krizi Vlašim 317 844 482, 608 208 260

PPP Kutná Hora 327 512 672

Oblastní charita Kutná Hora 327 313 110, 327 511 041

Internetové odkazy

- www.drogy-info.cz
- www.prevence-info.cz
- www.dokurte.cz
- www.pobavme-se-o-alkoholu.cz

- www.anabell.cz
- www.bezpecne-online.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.varianty.cz
- www.czechkid.cz
- www.minimalizacesikany.cz
- www.saferinternet.cz
- www.sikana.org
- www.e-nebezpeci.cz

Materiální zázemí

Pedagogický sbor má k dispozici odbornou literaturu, časopisy, DVD a VHS, které může využívat při výuce i pro svoji osobní potřebu a další vzdělávání. Jsou volně přístupné ve sborovně.

Výchovné poradenství (Sociální prevence, prevence kriminality a drogových závislostí)

Metodika protidrogové prevence pro pedagogy

Prevence problémů působených návykovými látkami na školách (pro pedagogy)

Týká se to i mne? (Jak překonat problémy s alkoholem, K. Nešpor)

Drogová závislost (Může být ohroženo i vaše dítě?, J. Presl)

Alkohol, drogy a vaše děti (Jak předcházet, včas rozpoznat a zvládnout problémy)

Zásady efektivní primární prevence

Prevence není nikdy dost!

Jak přestat kouřit, Jak začít žít bez cigaret

Bolest šikanování

Učební materiály pro děti:

Sám sebou

Nenič své chytré tělo

Práva jsou pro všechny

Dětská práva – Vím, co smím?

Odborné letáky:

Drogy – poznej svého nepřítele

Přehled drog a jejich účinků

Sport bez dopingů

Automaty a jiné hazardní hry

Hazardní a počítačové hry u dětí a dospívajících

My, drogy a Evropa

CD-ROM:

Učíme o lidské sexualitě

Pro rodiče:

10 kroků jak pomoci svému dítěti říkat „NE“ alkoholu a drogám
Nestrkat hlavu do písku
Život bez drog
Drogy – Jak vlastně vypadají?
My, drogy a Evropa

Školní program proti šikanování

15.1 Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnickými. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

Za šikanování se nepovažuje šikádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

15.2 Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);

- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany (viz PŘÍLOHA 1). Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

15.3. Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu naši pedagogičtí pracovníci šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytují okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

15.4 Co zahrnuje program proti šikanování

Školní program proti šikanování je nejúčinnějším způsobem, jak ochránit děti před šikanou. Zahrnuje v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Předpokladem jeho fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování ve škole.

Školní program proti šikanování je také klíčovou součástí Minimálního preventivního programu (dále též „MPP“).

15.5 Požadavky na školu pro řešení šikany

Aby škola mohla účinně a bezpečně zastavit již existující šikanování, plní tyto požadavky:

- Ředitel školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování. Je to základní předpoklad, aby mohl vytvořit příznivé podmínky pro vyškoleného odborníka na řešení šikany a inicioval rozvíjení školního programu proti šikanování;
- Škola má vyškolené odborníky pro koordinaci a následně i pro řešení šikany (Mgr. Ludmila Hrušková, Mgr. Šárka Viktorová). Pracovník pověřený řešením umí kvalifikovaně odhadnout stadium a formu šikany a rozhodnout, zda řešení zvládne škola sama nebo zda si povolá odborníka.
- Škola spolupracuje s PPP, SVP a dalšími organizacemi a institucemi při řešení pokročilých a neobvyklých šikan, které sama nezvládne;
- Škola aktivně spolupracuje s rodiči na ochraně dětí a žáků před šikanou. Vhodný způsob je seznámení rodičů s nekompromisním bojem školy proti šikanování (rodičovské schůzky), na webových stránkách, v informativním letáku.
- škola má ve školním řádu:
 - zakomponován kategorický zákaz chování mající charakter šikanování a opatření, která se váží k tomuto závažnému porušení školního řádu.
 - zpracovaná pravidla používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostoru školy). Součástí tohoto textu je i stanovení kázeňských opatření při nedodržování těchto pravidel.
- Ředitel školy zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole před vyučováním a o přestávkách, na vytipovaných rizikových místech v prostorách školy.
- Pedagogičtí pracovníci se pravidelně vzdělávají v prevenci a problematice šikanování.

Naše škola děti účinně chrání před šikanováním. Jsou zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci. Používáme obecnou strukturu 13 komponent ve školním programu proti šikanování, která má univerzální charakter a lze ji použít jako jednotící princip i pro ostatní rizikové chování, a tak je vytvořen integrovaný, ucelený MPP.

15.6 Krizový plán řešení šikany

Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolní rozměr a zaměření na specifickou prevenci.

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);
5. společný postup při řešení šikanování (šest skupin základních scénářů);
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný školní řád, účinné dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Společný postup řešení při výskytu šikany ve škole

Proškolený pracovník, většinou školní metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže).

V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, odborník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy. Zdůrazňujeme, že šikanování je komplikovaný a paradoxní fenomén a běžné pedagogické postupy naprosto selhávají. Rovněž obecné a hotové kuchařky v podobě receptů nefungují, spíše ublíží, než pomohou.

Tabulka: Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy

šikanování (Kolář, 2011)

(1) Situace, které zvládne škola sama

- (a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;
- (b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.

(2) Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

- (c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
- (d) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
- (e) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
- (f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

Dva scénáře pro každou školu

Pro školu jsou určeny následující dva scénáře. První je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pro rozbušení pokročilých a neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě nelze čekat na odborníka-specialistu, protože je oběť ohrožena bezprostředně na zdraví a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Škola proto nejprve zakročí sama, vyřeší akutní problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

Scénář pro řešení počáteční obyčejné šikany (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;
 - b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou

Scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

15.5 Nápravná opatření

(1) Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku);
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- vyloučení ze školy při opakování násilí po rozhodnutí výchovné komise – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku;
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

15.5 Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, speciálně pedagogickými centry (v případě integrovaných dětí na běžných školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby. Využívá se tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.)

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítím poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce.

(3) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(4) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Seznam příloh

1. Přímé a nepřímé signály šikanování
2. Stadia šikanování
3. Informace pro rodiče o programu školy proti šikanování
4. Literatura, webové stránky, kontakty

PŘÍLOHA 1: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;

- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

PŘÍLOHA 2: Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odraňují nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace ...

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

PŘÍLOHA 3: Informace pro rodiče o programu školy proti šikaně

Vážení rodiče,

Dovolujeme si vás požádat o pomoc při řešení počáteční šikany na naší škole. I ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence Mgr. Šárku Viktorovou). Využít lze také náš e-mail: info@zscirkvice.cz. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Děkujeme za Vaši podporu.

S přátelským pozdravem

školní metodik prevence

Mgr. Šárka Viktorová

1. Literatura pro oblast školního šikanování

Základní literatura

- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Poznámka: Pro pracovníky v ústavní a náhradní rodinné péči může být užitečná kapitola Pastácké šikany v knize Bolest šikanování (Portál, 2001, 2005).

(2) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

(Komentář k jednotlivým krokům viz metodické doporučení nebo kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.)

Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

- Kavalír, A. (Eds.) (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář, M.(2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování. In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
- Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.
- Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.
- Kopecký, K., Krejčí,V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2.12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí,V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2.12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Philippová, L., Janošová,P. (Eds.) (2009). Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU.
- Rogers,V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál

Doporučená literatura (časopisy)

- Kolář, M. (2010). Bolest kyberšikany. Informační bulletin 1. Úřad pro ochranu osobních údajů.
- Kolář, M. (2010). Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes 2 (16), 56-59.
- Kolář, M. (2009). Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika – jak rozlišit šikanování od škádlení? Řízení mateřské školy (20. aktualizace). Praha: nakladatelství dr. Josef Raabe.
- Kolář, M. (2009). Zlo či dobro, šikanovanie alebo doberanie? In: Sociálna prevenci 1. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 3.
- Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18.
- Kolář, M. (2005) Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.
- Miovský, M. a kol. (2012). Návrh doporučené struktury MPP prevence rizikového chování pro ZŠ. Praha: Klinika adiktologie 1.LF KU

2. Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

3. Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, www.napisnam.cz